

Василь Хомин

Релігія – це феномен духовного життя людства. Релігієзнавці називають її світоглядною основою людини, що регламентує її повсякденну поведінку, відкриває їй перспективи, які долають обмеженості видимого світу. Багатьом релігіям притаманне чернецтво, яке є формою духовного життя, що полягає в праці людини над собою та дотриманням певних правил життя.

Юдаїзм

Юдаїзм – найдавніша монотеїстична релігія світу, яка виникла на території Палестини. Головна книга – це П'ятикнижжя Мойсея (Тора), яке читають протягом року. Власне кажучи, чернечий рух мав своїм прообразом життя старозавітніх пророків, таких як Ілля, Єлисей, Іван Хреститель і ін. Ці і подібні їм самітники завжди шанувалися єврейським народом, хоча сучасний юдаїзм заперечує інститут монашества, вважаючи, що він суперечить Божій заповіді: «Будьте плідні й множтеся» (Бт.1,28). Проте впродовж історії в юдаїзмі існували релігійні рухи, які нагадують монашество, зокрема есеї та назореї.

Слово «есеї» походить від арамейського слова, що означає «побожні» або «мовчазні». Вони жили в спільноті, залишаючись неодруженими. Охочому вступити в спільноту призначали випробувальний термін, упродовж якого він поступово посвячувався в молитовне життя спільноти. Спільнота, до якої допускалися лише чоловіки, обирала собі настоятеля, що управляв нею. Її члени вважали себе спільнотою «нового союзу», «синами світла». День мав свій розпорядок, як у монастирі, і передбачав молитву, навчання, ручну працю та ритуальні обмивання. Винних у порушенні правил спільноти карали, навіть відлучали від неї.

Слово «назорей» означає «посвячені», «відокремлені». Назорей цілком присвячував себе Господу, для Якого він був святий і заради Якого накладав на себе обмеження, не відсторонюючись при цьому від звичайного оточення. Той, хто складав обітницю назорейства, зобов'язувався не пити вина, не стриг волосся на голові, не наближався до мертвого тіла, навіть у разі смерті найближчих родичів.

Індуїзм

Богосвячене життя є в різних релігіях. У стародавній Індії елементи чернечого життя виникли в середині I тисячоліття до н. е. Чернецтво в брахманізмі існувало у формах лісового й мандрівного самітництва. Ці обидві форми стосувалися лише чоловіків – членів вищих варн (суспільних каст) та вважалися необхідними завершальними етапами життя, які реалізують вищу духовну мету – досягнути звільнення (мокша). Життя древніх індуїстських монахів поділялося на чотири основні напрямки: кутічака, бахудака, хамса і парамахамса. Вони характеризувалися різноманітністю способів вивчення Вед (релігійних текстів), ритуальними обмиваннями, голінням волосся, відповідним одягом, особливим ставленням до харчування, символікою тощо. Цікавим фактом є те, що харчування не тільки вважалося засобом підтримки життя, але мало й символічне значення – релігійне очищення. Також варте уваги те, що в цьому виді богосвяченого життя чим вище досягалася ступінь аскези і, відповідно, релігійної чистоти, тим меншого значення набувала організація побуту й зовнішні символи.

Джайнізм – ще одна течія індуїзму. Її засновником вважається Махавіра, що був великим героєм, прозваним Джіною. Звідси й назва течії. Мета всіх джайнів полягає в тому, щоб стати джинами, тобто переможцями. Джайнізм заперечує існування Верховної Істоти, або Творця. Тому серед послідовників цього релігійного напрямку виробився гуманістичний погляд на спасіння, тобто людина повинна покладатися на власні сили й здібності. З цього випливає, що стосовно джайнізму буде не зовсім коректно вживати вислів «богосвячене життя». Краще використовувати словосполучення «аскетичне життя». Дисципліна й ведення аскетичного способу життя були головними напрямками у їхньому житті. Аскети діляться на дігамбарів і шветамбарів. Дігамбари не мають ніякого майна, навіть одягу, що, за їхнім переконанням, створює комфорт для тіла. Вони також вважають, що жінка не може реалізувати вищу мету релігійного життя – стати джином. Шветамбари одягаються в біле й носять на обличчі марлеві пов'язки, щоб ненароком не проковтнути дрібну істоту. Це зумовлено тим, що вони вірять в переселення душ, навіть у тіла тварин.

Буддизм

Буддизм – одна з найстаріших світових релігій. Він виник як реакція небрахманських шарів давньоіндійського населення на брахманізм. Богопосвячені люди тут мають свої правила, яких суворо дотримуються. Кожен член повинен голити голову, носити особливий жовтий одяг, постійно бути в роздумах, тобто медитації. Вони вірять, що людина знаходить спасіння в трьох сховищах: перше – Будда (просвітлення), друге – Дхарма (вчення) і третє – Сангха (чернеча спільнота). Як у кожній релігійній спільноті, яка присвятила себе Богу, є мета, так і в буддистів ця мета полягає в досягненні нірвани. Для них священним письмом є Трипітака, яка складається з трьох частин. Перша – Віная-пітака – містить правила. Друга – Сутта-пітака – розповідає про бесіди, які вів Будда зі своїми учнями. Третя – Абідарма-пітака – тлумачить основні догмати буддизму. Буддистський святий прагне стати незалежним від випадкової природи світу, у якому він живе, набути абсолютної свідомості, досконалості існування. Буддійські монахи зобов'язані дотримуватися 10 правил добродесної поведінки (даша-шила): не вбивати, не брати чужого, не вступати в статеві зв'язки, не брехати, не використовувати п'яних напоїв, не їсти твердої їжі після полудня, не брати участі в танцях, співах, музичних і інших уявленнях, прикрашати себе квітами, не використовувати парфумів або мазей, не сидіти на сидіннях, які перевищують запропоновані розміри, не брати як милостиню золото і срібло. Буддійське чернецтво, так само як і християнське, стимулювало розвиток науки й культури в ареалі свого поширення. Ченці різних традицій розрізняються за кольором одягу, форми палиці та іншої атрибутики. Мандрівних пустельників називають садху або санньясіни, вони живуть як в міських храмах, так і у віддалених печерах, лісах, ведуть аскетичний спосіб життя, присвячуючи себе духовним практикам. Монашество завжди користувалося в Індії вищим духовним авторитетом.

Іслам

Мусульманська релігія містить набір чітких правил та обов'язків. Зокрема, іслам зобов'язує до п'ятиразової молитви щоденно. Чоловіки та жінки моляться окремо, при вході в мечеть знімають взуття. Ісламський аскетизм – це повноцінне життя, коли серце й душа віруючого не потрапляють у полон мирських пристрастей і бажань. Аскет не відмовляється від дозволених благ, але вони не є його головною метою, бо вона полягає в досягненні щастя в потойбічному світі. Тому ісламський аскетизм не має нічого спільного з християнським чернецтвом.

Дервіш (від перського «жебрак») – мусульманин, що провадить самотницький спосіб життя. Багато в чому дервіші нагадують християнських ченців, які прагнуть звільнитися від усього мирського й повністю присвятити себе служінню Всевишньому. Дервіші поділяються на дві групи: мандрівні й ті, що проживають у громадах. Головним духовним

обрядом дервішів є зікр (поминання Аллаха). Як правило, цей обряд проводиться в обителі щотижня, а також під час особливих свят. До релігійних ритуалів дервішів належить читання молитов, що супроводжується киванням голови або хитанням тіла, а також «сама» - обряд, що включає спів пісень, танці й гру на музичних інструментах. Деякі дервіші дають обітницю безшлюбності.

Василь ХОМИН, Чернецтво в нехристиянських релігіях // СЛОВО №1 (85), березень-травень 2021